

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีนในตำบลปากน้ำโพ

อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์

Factors Causing Changes in Chinese-Thai People's Way of Life

in Tambon Pak Nam Pho, Muang Nakhon Sawan,

Nakhon Sawan Province

Li Man

Neijiang Normal University No.1124 Dongtong Road,

Xilin Street, Dongxing District, Neijiang City, Sichuan Province

ธีรโชติ เกิดแก้ว (Teerachoot KerdKaew)

รองศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ สมุทรปราการ

Faculty of Liberal Arts, Huachiew Chalermprakiet University, Samutprakarn

Received: July 1, 2021, Revised: September 14, 2021, Accepted: October 08, 2021

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีนในตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสารการเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการสังเกตทั้งมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม และใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) กับคนไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่ตำบลปากน้ำโพ จำนวน 35 คน ผลการวิจัยพบว่า การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยในตำบลปากน้ำโพเกิดจากปัจจัยสำคัญ 2 ประการ คือ ปัจจัยภายในตัวบุคคลที่พบ ได้แก่ ความกลัวภัย ทัศนคติ ความต้องการที่ปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมในสังคมเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตต่อไปได้ในสังคมไทย ฐานะทางการเงิน และการมีการศึกษาที่สูงขึ้น และปัจจัยแวดล้อมที่พบ ได้แก่ การมีปฏิสัมพันธ์ด้านต่าง ๆ กับคนไทย การแต่งงานกับคู่สมรสที่เป็นชาวไทย ค่านิยมของคนในสังคมไทย ระบบการศึกษาของไทย สื่อสังคมออนไลน์ เป็นต้น

คำสำคัญ: ปัจจัย การเปลี่ยนแปลง วิถีชีวิต คนไทยเชื้อสายจีน ตำบลปากน้ำโพ

Abstract

This research aims to study the factors causing changes in way of Chinese-Thai people's life in Tambon Pak Nam Pho, Muang Nakhon Sawan, Nakhon Sawan Province. This is a qualitative research utilizing documents, and fieldwork study using participatory and non-participatory observation and in-depth interviews with sample of 35 people in Tambon Pak Nam Pho. The research finds that 1) Human intrinsic factors include fear of danger, attitudes, financial position, higher education and social adaptation as the purpose of change in order to make oneself continue to live

in Thailand; 2) Environmental factors include contact with the Thai people in all aspects, marrying a Thai Partner, the values of people in Thai society, Thai education system, social media, etc.

Keywords: Factors, Changes, Way of life, Chinese-Thai people, Tambon Pak Nam Pho

บทนำ

ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ เป็นแหล่งที่มีชาวจีนเข้ามาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก เพราะเป็นเมืองที่มีความอุดมสมบูรณ์ อีกทั้งการเดินทางมีความสะดวกสบาย และในพื้นที่ยังเป็นชุมทางการค้าสำคัญระหว่างภาคเหนือกับภาคกลางและต่อไปยังต่างประเทศอีกด้วย ดังที่สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง (2542, น. 7219) ได้กล่าวว่า นครสวรรค์หรือเมืองปากน้ำโพในอดีตเป็นเมืองที่มีชาวจีนอพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่เป็นจำนวนมาก เพราะเป็นเมืองที่มีความอุดมสมบูรณ์ และยังมีการคมนาคมที่สะดวก ทั้งยังเป็นชุมทางการค้าสำคัญระหว่างภาคเหนือกับภาคกลางต่อไปยังต่างประเทศ แม้ไม่ได้ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่า ชาวจีนเริ่มเข้ามาอยู่ในนครสวรรค์ตั้งแต่เมื่อใด แต่จากบันทึกของ D.E Mallach (ชาวอังกฤษ) พ่อค้าแม่ค้าชาวอังกฤษที่เดินทางมากรุงเทพมหานครในปี พ.ศ. 2370 ได้คาดว่ามีชาวไทย 450 คน และชาวจีน 800 คนในนครสวรรค์ขณะนั้น รวมทั้งหลักฐานการแต่งตั้งนายอำเภอจีนปกครองชาวจีนในนครสวรรค์ พ.ศ. 2388 ในจดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 เลขที่ 48 จ.ศ. 1207 ทำให้สันนิษฐานว่าน่าจะมีชาวจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานในนครสวรรค์ตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลายและรัตนโกสินทร์ตอนต้นแล้ว เพราะเป็นช่วงที่มีชาวจีนอพยพเข้ามาในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก เนื่องจากการขยายตัวทางการค้าระหว่างอยุธยากับจีน และปัญหาทางการเมืองและเศรษฐกิจภายในประเทศจีน จากการศึกษาข้อมูลเอกสารพบว่า ชาวจีนที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในนครสวรรค์มี 5 กลุ่ม คือ ชาวจีนแต้จิ๋ว ชาวจีนไหหลำ ชาวจีนฮกเกี้ยน ชาวจีนกวางตุ้ง และชาวจีนแคะ แต่ส่วนใหญ่จะเป็นชาวจีนแต้จิ๋วและชาวจีนไหหลำ

เมื่อชาวจีนอพยพเหล่านั้นได้มาอาศัยอยู่ในตำบลปากน้ำโพ พวกเขาจึงได้ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมจนกลมกลืนเข้ากับวิถีชีวิตของคนในสังคมไทยทั้งด้านที่อยู่อาศัย อาหารการกิน ภาษา การนับถือศาสนา การแต่งกาย การรักษาโรค การประกอบอาชีพ และการศึกษา อีกทั้งในปัจจุบันลูกหลานชาวจีนที่อาศัยอยู่ในตำบลปากน้ำโพก็ยังคงสามารถปรับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ให้เข้ากับประเพณีวัฒนธรรมของไทยได้อย่างกลมกลืน ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมที่สืบทอดจากบรรพบุรุษของตนในบางเรื่อง

ผู้วิจัยในฐานะชาวต่างชาติที่ศึกษาสาขาวิชาการศึกษาภาษาไทยเป็นภาษาที่สองจึงสนใจศึกษาวิจัย ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีนในตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ เพื่อให้ทราบถึงปัจจัยภายในตัวบุคคลและปัจจัยแวดล้อมทางสังคมที่ทำให้วิถีชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีนกลุ่มนี้เกิดเปลี่ยนแปลงจากอดีต ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้สามารถนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานและใช้เป็นแนวทางในการศึกษาด้านมานุษยวิทยาของชาวจีนในสังคมไทยต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีนในตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตทั้งมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม และใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) กับคนไทยเชื้อสายจีนที่ดำเนินชีวิตในพื้นที่ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ ดังนี้

1. ประชากร คือ คนไทยเชื้อสายจีนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์
2. กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างจากคนไทยเชื้อสายจีนที่อาศัยอยู่ในตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ 2 แบบ ได้แก่ แบบเจาะจง (Purposive Sampling) และแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) โดยมีกลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งสิ้น 35 คน ประกอบด้วย 1) ประชาชนชาวบ้านคนไทยเชื้อสายจีน จำนวน 3 คน 2) หัวหน้าสมาคมของคนไทยเชื้อสายจีน จำนวน 5 คน 3) ผู้ดูแลศาลเจ้า จำนวน 2 คน และ 4) ชาวบ้านคนไทยเชื้อสายจีน จำนวน 25 คน
3. ระยะเวลาของการวิจัย ใช้เวลาการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและการสังเกตทั้งมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมตั้งแต่เดือนเมษายนถึงเดือนตุลาคม ปี พ.ศ. 2563

วิธีดำเนินงานวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการสังเกตและการสัมภาษณ์ โดยดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมา วิถีชีวิต และวัฒนธรรมของคนไทยเชื้อสายจีนในสังคมไทย
2. คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจากคนไทยเชื้อสายจีนที่อาศัยอยู่ในตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์
3. สร้างเครื่องมือวิจัยด้วยการตั้งคำถามที่จะไปสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่างให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ในการทำวิจัยแล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้อง และปรับแก้ไขเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะ
4. เก็บข้อมูลภาคสนามกับกลุ่มตัวอย่างในตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์
5. วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลการวิจัยและนำเสนอผลการศึกษาวิจัยแบบการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลการวิจัย

การศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีนในตำบลปากน้ำโพ ทั้งด้านที่อยู่อาศัย อาหารการกิน ภาษา การนับถือศาสนา การแต่งกาย การรักษาโรค การประกอบอาชีพ และการดำเนินชีวิตตามขนบประเพณี มีผลการวิจัยโดยสรุป ดังนี้

1. ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตด้านที่อยู่อาศัย

ชาวจีนส่วนใหญ่ที่อพยพมาอาศัยอยู่ที่ปากน้ำโพรุ่นแรก ๆ ไม่มีที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่ง ต้องอาศัยหลบนอนอยู่ตามท่าเรือและตามตลาด ซึ่งเป็นสถานที่ทำงานของพวกเขา ต่อเมื่อพวกเขามีฐานะทางการเงินดีขึ้นจนสามารถสร้างที่อยู่อาศัยได้ ซึ่งที่อยู่อาศัยของชาวจีนในช่วงแรกก็คือ หองถวูไม้สองชั้นตามรูปแบบสถาปัตยกรรมจีนที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษของตน ส่วนปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยเดิมที่เป็นหองถวูไม้

สองชั้นไปซื้อบ้านหรือสร้างบ้านใหม่ของคนไทยเชื้อสายจีนในตำบลปากน้ำโพนั้นเกิดจากปัจจัยสำคัญ 3 ประการ คือ 1) ความกลัวอันตรายที่เกิดจากไฟไหม้ เนื่องจากห้องแถวสร้างด้วยไม้และมีอายุเก่าแก่ ซึ่งเป็นเชื้อเพลิงอย่างดีหากเกิดไฟไหม้ 2) การมีฐานะทางการเงินที่ดีขึ้น จึงทำให้คนไทยเชื้อสายจีนส่วนใหญ่ไปซื้อบ้านหรือที่ดินสร้างบ้านใหม่เพื่อความปลอดภัยและความสะดวกสบายของครอบครัว และ 3) การแต่งงานกับคู่สมรสที่เป็นคนไทยเป็นเหตุให้ต้องย้ายจากที่อยู่เดิมไปอาศัยอยู่กับคู่สมรส

2. ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตด้านอาหารการกิน

อาหารการกินของคนจีนในยุคแรกที่อพยพเข้ามาที่ปากน้ำโพเป็นอาหารที่เรียบง่าย มีราคาถูก เช่น เกือบกับข้าว สวยหรือข้าวต้ม เป็นต้น แต่ปัจจุบันพบว่า การรับประทานอาหารของคนไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่แห่งนี้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม มีลักษณะแบบผสมผสานทั้งอาหารไทยและจีน ส่วนปัจจัยสำคัญที่ทำให้คนไทยเชื้อสายจีนในตำบลปากน้ำโพเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตด้านอาหารการกินมี 4 ประการ คือ 1) ความจำเป็นที่ต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของสังคมที่ส่งผลให้คนจีนทุกกลุ่มต้องเปลี่ยนมารับประทานอาหารไทยเพื่อความอยู่รอด เนื่องจากทุกพื้นที่ของสังคมไทยจะมีอาหารไทยเป็นหลัก 2) การแต่งงานกับคู่สมรสชาวไทยที่ทำให้มีการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ และยอมรับอาหารตามวัฒนธรรมของคู่สมรสแต่ละฝ่าย ทำให้เกิดการรับประทานอาหารแบบผสมผสานทั้งจีนและไทย 3) ความไม่เข้มงวดของบางครอบครัวที่ไม่มีญาติผู้ใหญ่ที่เป็นคนรุ่นเก่าหรือพ่อแม่ที่ไม่ใส่ใจกับวิถีชีวิตด้านอาหารตามขนบธรรมเนียมประเพณีจีน ปล่อยให้ไปไปตามสภาพแวดล้อมของสังคมหรือความพึงพอใจของแต่ละคน และ 4) ค่านิยมการรับประทานอาหารสมัยของคนไทยเชื้อสายจีนรุ่นหนุ่มสาวที่นิยมรับประทานอาหารประเภทฟาสต์ฟู้ดหรืออาหารอื่น ๆ ตามค่านิยมทางสังคม ส่งผลให้วิถีชีวิตด้านอาหารการกินของคนไทยเชื้อสายจีนในปัจจุบันเปลี่ยนไปจากวิถีชีวิตด้านอาหารการกินของคนจีนรุ่นเก่า ๆ ที่อพยพมาอยู่ที่ตำบลปากน้ำโพในช่วงแรก

3. ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตด้านภาษา

คนจีนที่อพยพมาอยู่ที่ตำบลปากน้ำโพในยุคแรกยังคงใช้ภาษาจีนท้องถิ่นสื่อสารกันในกลุ่มของตน แต่ต่อมาการใช้ภาษาจีนท้องถิ่นของคนจีนแต่ละกลุ่มเริ่มเปลี่ยนแปลงไป ส่วนปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมี 4 ประการ คือ 1) การปฏิสัมพันธ์กับคนไทย เริ่มแรกพวกเขาต้องปรับตัวที่จะเรียนรู้ภาษาไทยเพื่อใช้สื่อสารกับคนที่ตนมีปฏิสัมพันธ์ด้วย จนในที่สุดพวกเขาก็สามารถใช้ภาษาไทยสื่อสารได้ โดยเฉพาะลูกหลานของพวกเขาที่เกิดและเติบโตในสังคมไทยที่ต้องใช้ภาษาไทยสื่อสารกันเป็นหลักตามสภาพแวดล้อมของสังคมที่ตนอยู่อาศัยทั้งการใช้ชีวิตประจำวัน การศึกษาที่โรงเรียน และการติดต่อกับคนทั่วไป 2) การแต่งงานกับคู่สมรสชาวไทย เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้คนจีนหรือคนไทยเชื้อสายจีนไม่ได้ใช้ภาษาจีนท้องถิ่นสื่อสารในชีวิตประจำวัน แต่หันมาเรียนรู้และใช้ภาษาไทยสื่อสารแทนตามคู่สมรส แต่ชาวจีนที่แต่งงานกับคนไทยในยุคแรกหรือคนไทยเชื้อสายจีนรุ่นที่ 2 และรุ่นที่ 3 ก็ยังคงพูดภาษาจีนท้องถิ่นของตนได้ แต่ก็ใช้น้อยลงไปตามสภาพแวดล้อมของครอบครัวใหม่และสังคมไทย 3) ระบบการศึกษาไทย มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ภาษาจีนท้องถิ่นของคนไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่แห่งนี้มาก เนื่องจากการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษาของไทยทุกระดับจะใช้ภาษาไทยกลางเป็นหลักในการเรียนการสอน ลูกหลานของคนไทยเชื้อสายจีนที่เข้ามาเรียนหนังสือในทุกระดับก็ต้องใช้ภาษาไทยเป็นหลักในการสื่อสาร จึงทำให้พวกเขาค้นชินกับการใช้ภาษาไทยสื่อสารมากกว่าภาษาจีนท้องถิ่นตามบรรพบุรุษของตน ยิ่งครอบครัวใดไม่มีญาติผู้ใหญ่ที่พูดภาษาจีนท้องถิ่นเป็นหรือพ่อแม่พูดภาษาจีนท้องถิ่นไม่ได้ ก็ยิ่งทำให้การใช้ภาษาจีนท้องถิ่นของชาวจีนแต่ละกลุ่มค่อย ๆ ขาดหายไป จนในที่สุดลูกหลานชาวจีนในพื้นที่แห่งนี้จำนวนมากไม่สามารถใช้ภาษาจีนท้องถิ่นสื่อสารได้ 4) สื่อสังคมออนไลน์ (Social

Media) สื่อสังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยในการเรียนรู้ภาษาต่าง ๆ ได้ช่องทางหนึ่ง และเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้คนไทยเชื้อสายจีนในตำบลปากน้ำโพพูดภาษาไทยได้เพียงภาษาเดียว ไม่สามารถใช้ภาษาจีนท้องถิ่นหรือภาษาจีนกลางได้ เนื่องจากโทรทัศน์ วิทยุ หรือสื่อสังคมออนไลน์ในสังคมไทยใช้ภาษาไทยสื่อสารเป็นหลัก ไม่ค่อยมีสื่อที่ใช้ภาษาจีน แม้ว่าภาษาจีนจะถูกยกความสำคัญให้เป็นภาษาสากลของโลกอีกภาษาหนึ่งก็ตาม จึงทำให้การสืบทอดด้านภาษาจีนขาดหายไป เยาวชนรุ่นใหม่ที่เป็นคนไทยเชื้อสายจีนไม่สามารถใช้ภาษาจีนท้องถิ่นตามบรรพบุรุษของตนได้

4. ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตด้านการแต่งกาย

การแต่งกายของคนจีนที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ที่ปากน้ำโพในยุคแรกยังคงเป็นการแต่งกายตามแบบบรรพบุรุษของชาวจีนแต่ละกลุ่ม แต่เมื่อพวกเขาเข้ามาใช้ชีวิตอยู่ในสังคมไทย ส่งผลให้การแต่งกายเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของสังคมไทย ปัจจุบันคนไทยเชื้อสายจีนในตำบลปากน้ำโพส่วนใหญ่จะแต่งกายแบบธรรมดาทั่วไปในวิถีชีวิตประจำวัน รวมถึงการไปกราบไหว้เทพเจ้าในศาลเจ้าและประเพณีสำคัญของชาวจีนด้วย เนื่องจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพของสังคมไทย ดังคำให้สัมภาษณ์ของชาวบ้านคนไทยเชื้อสายจีนในตำบลปากน้ำโพที่ว่า

“ผมจะมาเปิดศาลเจ้าทุกวันครับ ไม่มีวันปิด ผมมาที่นี่ใส่ชุดสีอะไรก็ได้ เราไม่ห้าม ถ้ามีประเพณีสำคัญจะใส่สีอะไรก็ได้ เราไม่ห้ามครับ มันเหมือนเราไปที่วัด ใครศรัทธาก็มาตามสบาย”

(สมชาย ธนาชาติยิ่งใหญ่, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2563)

จากข้อมูลการให้สัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า ลูกหลานของคนไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่แห่งนี้ส่วนใหญ่จะแต่งกายเหมือนกับคนไทยทั่วไป ไม่ได้เน้นเรื่องการแต่งกายแบบจีน แม้กระทั่งการไปทำกิจทางศาสนาที่ศาลเจ้า แสดงให้เห็นถึงปัจจัยแห่งการเปลี่ยนวิถีชีวิตด้านนี้ที่สำคัญว่า มาจากการปรับตัวให้เป็นไปตามสภาพแวดล้อมของสังคมไทย หรือค่านิยมการแต่งกายสมัยใหม่ โดยเฉพาะเยาวชนที่เป็นคนไทยเชื้อสายจีนกลุ่มต่าง ๆ

5. ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตด้านการรักษาโรค

คนจีนหรือคนไทยเชื้อสายจีนในตำบลปากน้ำโพในอดีตจะรักษาอาการเจ็บป่วยด้วยแพทย์แผนโบราณโดยหมอพื้นบ้านจีน แต่ในปัจจุบันการรักษาโรคด้วยวิธีการดังกล่าวลดน้อยลงไป เนื่องจากมีสถานพยาบาลแบบแพทย์แผนปัจจุบันที่ทันสมัยเกิดขึ้นมาก ดังคำให้สัมภาษณ์ของชาวบ้านคนไทยเชื้อสายจีนตำบลปากน้ำโพที่ว่า

“สมัยก่อนตลาดมีแพทย์แผนจีนมากอยู่ แต่เดี๋ยวนี้ไม่ค่อยมีแล้ว มีบ้าง แต่ก็น้อย ไม่เท่ากับสมัยก่อน เดิวนั้นคนที่เข้าไปฝังเข็มก็มีเป็นบางคน แล้วแต่ความชอบ คนปัจจุบันใช้น้อยลงเยอะมาก กินยาสมุนไพรจีนก็ยังมีอยู่ แต่ไม่มากแล้ว”

(หวัธ ตี, สัมภาษณ์, 18 เมษายน 2563)

จากข้อมูลการให้สัมภาษณ์แสดงให้เห็นถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิธีการรักษาโรคของคนไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่แห่งนี้ในปัจจุบันที่เริ่มให้ความสำคัญกับการรักษาโรคแบบแผนโบราณจีนน้อยลง แต่หันไปรักษาโรคด้วยวิธีแพทย์แผนใหม่มากขึ้น เนื่องจากการรักษาโรคแบบแผนจีนโบราณว่า เห็นผลช้า ไม่ทันใจ จึงทำให้พวกเขาบางส่วนหันไปรับการบริการรักษาโรคด้วยแพทย์แผนปัจจุบันที่ให้ผลเร็วกว่า

6. ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตด้านการนับถือศาสนา

คนจีนที่อพยพมาอยู่ที่ปากน้ำโพทุกกลุ่มจะมีความเชื่อดิตมาจากเมืองจีนทั้งความเชื่อตามขนบประเพณีจีนดั้งเดิม ศาสนาเต๋า และขงจื้อ แต่เมื่อพวกเขามาอาศัยอยู่ในสังคมไทยทำให้ความเชื่อทางศาสนาที่พวกเขานับถือ

ศาสนาแบบผสมผสานทั้งศาสนาเต๋า (ศาลเจ้า) และศาสนาพุทธ และยังสะท้อนถึงปัจจัยสำคัญที่ทำให้พวกเขาหันไปนับถือศาสนาพุทธหรือศาสนาอื่น คือ การแต่งงานกับคู่สมรสที่เป็นคนไทย ส่งผลให้เขาได้สัมผัสกับวัฒนธรรมทางศาสนาที่ภรรยาหรือสามีที่เป็นคนไทยนับถืออยู่ ส่งผลให้เขาได้รับศาสนาใหม่เข้ามาปฏิบัติ แต่ถึงกระนั้นชาวไทยเชื้อสายจีนบางส่วนที่แต่งงานกับคู่สมรสชาวไทยก็ยังคงนับถือศาสนาเดิมที่ได้รับมาจากบรรพบุรุษของตน ส่งผลให้การนับถือศาสนาของเขาเป็นแบบผสมผสานกันอย่างกลมกลืน จนบางครั้งก็แยกกันไม่ออก

7. ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตด้านการประกอบอาชีพ

ยุคแรกที่คนจีนกลุ่มต่าง ๆ ได้อพยพเข้ามาอาศัยในตำบลปากน้ำโพ ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพแบบรับจ้างทั่วไป และการค้าขายของเล็ก ๆ น้อย ๆ ซึ่งมีรายได้น้อย แต่ปัจจุบันพบว่า คนไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่แห่งนี้ประกอบอาชีพที่หลากหลายมากขึ้น ดังคำให้สัมภาษณ์ของชาวบ้านคนไทยเชื้อสายจีนตำบลปากน้ำโพที่ว่า

“แรก ๆ คนจีนที่มาอยู่ที่นี่จะรับจ้างทั่วไป มีงานอะไรก็จะทำ เป็นลูกจ้างปลูกผักบ้าง เย็บมุ้งกันยุงบ้าง ทำยางไม้ที่ติดไฟบ้าง แต่ปัจจุบันลูกหลานจะทำงานต่าง ๆ นานา เช่น พี่ชายพี่ก็เป็นหมอ เปิดคลินิกรักษาเด็ก ส่วนพี่เองก็ทำงานเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ ช่วงนี้เสาร์อาทิตย์ก็กลับมาช่วยที่บ้านขายโลงศพ แล้วยังทำที่เกี่ยวกับเกษตรด้วย เนื่องจากพี่ได้ไปอบรมมาเลยทำเรื่องเกษตรได้ อันที่จริงอยากให้ลูกหลานทำการค้าขายมากกว่า แต่อาชีพอย่างอื่นก็มีอยู่เช่นกัน อย่างน้องสาวพี่ก็เป็นข้าราชการ ทำงานในศาลเกี่ยวกับอาชญากรรม”

(โกศล พุทธเจริญลาภ, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2563)

จากข้อมูลการให้สัมภาษณ์แสดงให้เห็นถึงการศึกษาคือปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความหลากหลายของการประกอบอาชีพของคนไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่แห่งนี้ตามภูมิรัฐที่ได้จากสถานศึกษาระดับต่าง ๆ หรือตามความสนใจของแต่ละคนที่จะศึกษาศาสตร์ที่ตนเองสนใจ และเมื่อจบการศึกษามาแล้วก็มาทำงานตามสายงานที่ตนได้ศึกษามาสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตด้านการประกอบอาชีพของคนไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่แห่งนี้ที่เปลี่ยนไปจากเดิมมากที่คนจีนส่วนใหญ่ที่เป็นบรรพบุรุษของเขาจะประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปและค้าขาย แม้การค้าขายในปัจจุบันของคนไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่แห่งนี้ก็เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตที่เป็นการค้าขายของเล็ก ๆ น้อย ๆ กลายเป็นห้างร้าน ธุรกิจใหญ่ ๆ และความหลากหลายด้านการค้ามากขึ้น

8. ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตด้านประเพณี

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตด้านประเพณีพบใน 3 เรื่องสำคัญ ได้แก่ การแต่งงาน เทศกาลตรุษจีน และเทศกาลกินเจ ดังผลการวิจัยโดยสรุปดังนี้

1) การแต่งงาน

คนจีนที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในตำบลปากน้ำโพ บางคนได้แต่งงานกับคู่สมรสชาวไทยในท้องถิ่น ดังนั้น พิธีแต่งงานจึงจัดเป็นแบบจีนผสมผสานกับพิธีแต่งงานแบบไทย ซึ่งแตกต่างไปจากค่านิยมการแต่งงานของชาวจีนในอดีต ดังคำให้สัมภาษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนในตำบลปากน้ำโพที่ว่า

“สมัยก่อน พ่อแม่กันเขาจะให้แต่งงานกับคนจีนด้วยกัน อย่างคนไทยเชื้อสายจีนไหนเล่าเขาจะชอบแต่งงานกับคนไหนเล่าด้วยกัน เขาก็ไม่ชอบแต่งงานกับแต่จีว แต่จีวก็ไม่ชอบแต่งงานกับคนไหนเล่า แต่เดี๋ยวนี้ เขาไม่ถือแล้ว ขอให้เป็นคนดี ขยัน คนจีนที่แต่งงานกับคนไทยก็มี เพราะว่าบางคนเขาเรียนมา

ด้วยกัน เดียวนี้เขาก็จะผสมผสานพิธีจีนกับพิธีแบบไทย ยกน้ำชา แต่สมัยใหม่ เขาก็จะแต่ง ให้อ้วน
เดียวก็จบแล้ว มันก็จะง่าย บางคนก็จะเอาชุดจีน ๆ มาใส่กัน”

(มณฑกานต์ ลออญาณธร, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2563)

จากข้อมูลการให้สัมภาษณ์แสดงให้เห็นถึงค่านิยมในการแต่งงานของคนจีนในสมัยก่อนที่ต้องแต่งงานกับคน
จีนกลุ่มเดียวกัน และสะท้อนให้เห็นปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงประเพณีการแต่งงานแบบจีนคือการแต่งงานกับคู่สมรส
ที่เป็นคนไทย ส่งผลให้เกิดการผสมผสานของพิธีแต่งงานแบบจีนและแบบไทย ถึงแม้ว่าคนจีนหรือคนไทยเชื้อสายจีนใน
อดีต คนจีนในพื้นที่แห่งนี้จะไม่นิยมแต่งงานกับคนไทย นิยมแต่งงานกับคนจีนกลุ่มเดียวกันในช่วงแรก ๆ ซึ่งจะจัดพิธี
แต่งงานแบบจีนตามขั้นตอนประเพณีจีน แต่เนื่องจากผู้ชายชาวจีนที่อพยพมายังประเทศไทยในช่วงแรก ๆ มีจำนวน
มากกว่าผู้หญิงคนจีน ดังนั้นผู้ชายคนจีนบางคนจึงได้แต่งงานกับหญิงคนไทยในท้องถิ่น ส่งผลให้เกิดการผสมผสานของ
พิธีแต่งงานแบบจีนกับพิธีแต่งงานแบบไทยขึ้น

2) เทศกาลตรุษจีน

คนไทยเชื้อสายจีนที่อพยพมายังตำบลปากน้ำโพได้มีการปฏิบัติตามประเพณีจีนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แต่
เมื่อเวลาผ่านไป การปฏิบัติตามประเพณีตรุษจีนได้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของสังคมไทย ดังคำให้สัมภาษณ์
ของคนไทยเชื้อสายจีนในตำบลปากน้ำโพที่ว่า

“สมัยก่อนงานตรุษจีนไม่มีขบวนแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ 100 กว่าปีที่แล้ว ปากน้ำโพเกิดโรค
อหิวาตกโรค ทำให้คนตายเยอะมาก พวกคนจีนก็เอากระดาษยันต์จากศาลเจ้าไปเผา แล้วเอาเอ้า
กระดาษมาขงน้ำดื่ม ทุกคนหายทันที จากนั้นก็จะมีขบวนแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ อย่างงานตรุษจีนที่นี้
น่าจะใหญ่ที่สุดในโลกแล้ว เพราะว่าพี่เคยไปที่เมืองจีน ขบวนแห่ใหญ่อย่างนี้ไม่มี มีแต่มังกร สิงโต
เล็ก ๆ ช่องกงก็เล็ก มาเลเซียก็เล็ก แคนาดาก็ไม่ใหญ่เท่า”

(ชนอม, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2563)

จากข้อมูลการให้สัมภาษณ์แสดงให้เห็นถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงประเพณีบางประการคือ
สภาพแวดล้อมและสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น มีการเพิ่มหรือลดขั้นตอนบางประการของประเพณีเพื่อให้สอดคล้องและ
เหมาะสมกับสถานการณ์ เช่น ในอดีตเทศกาลตรุษจีนในตำบลแห่งนี้จะไม่มีการแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ แต่หลังจากที่
เกิดเหตุการณ์โรคอหิวาตกโรคระบาดครั้งใหญ่ทำให้ผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก และมีคนจีนกลุ่มหนึ่งนำกระดาษ
(กระดาษยันต์) จากศาลเจ้าไปเผาไฟแล้วเอาเอ้ากระดาษมาขงน้ำดื่มทำให้หายจากโรคอหิวาตกโรคเป็นที่น่าอัศจรรย์
ทำให้ประชาชนมีความเชื่อว่าเป็นเพราะฤทธาณาภาพของเทพเจ้าที่ศาลเจ้า และเพื่อเป็นการตอบแทนบุญคุณที่เทพเจ้า
ช่วยรักษาปัดเป่าโรคให้กับพวกตน พวกเขาจึงได้จัดงานประเพณีแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพในวันที่สามและเวลา
กลางวันของวันที่สืบจากเทศกาลตรุษจีนของทุกปี และต่อมานงานประเพณีก็ได้ถูกยกความสำคัญให้เป็นงานประเพณี
ของชาวนครสวรรค์ในที่สุด และจัดงานกันอย่างยิ่งใหญ่ทุกปี

3) เทศกาลกินเจ

สมัยก่อนเทศกาลกินเจเป็นเทศกาลของคนจีนกลุ่มหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงใต้ของสาธารณรัฐประชาชนจีน
ซึ่งไม่ได้รับความนิยมจากภาคอื่น แต่เทศกาลกินเจในตำบลปากน้ำโพได้รับความนิยมจนกลายเป็นประเพณีที่ยิ่งใหญ่
ของจังหวัดนครสวรรค์ และมีการเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทที่สำคัญของสังคมไทยนั่นก็คือ ความเชื่อและหลักคำสอน

ในศาสนาพุทธที่คนไทยเชื้อสายจีนเชื่อว่า การกินเจเป็นการไม่ฆ่าสัตว์ประหารหนึ่ง และการให้ทานเนื่องจากเทศกาลนี้ จะจัดอาหารไว้สำหรับประชาชนทั่วไปรับประทานฟรีอันเป็นการทำบุญประการหนึ่ง นอกจากนี้การกินเจในปี พ.ศ. 2563 ยังมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบและพิธีการบางประการเนื่องจากสถานการณ์การเกิดโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 (COVID-19) จึงทำให้ประชาชนไม่สามารถออกมารับประทานอาหารที่สถานที่จัดงาน ดังนั้น คณะกรรมการจึงปรับเปลี่ยนวิธีการรับประทานอาหารเจรูปแบบใหม่ โดยร่วมมือกับบริษัทแกร็บ (Grab) ผ่านทางแอปพลิเคชัน เพื่อเพิ่มช่องทางให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้าร่วมเทศกาลกินเจอยู่ที่บ้านโดยไม่ต้องเดินทางมากินเจที่ศาลเจ้าเป็นการให้ความร่วมมือกับมาตรการของรัฐบาลในการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 ดังคำให้สัมภาษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนในตำบลปากน้ำโพที่ว่า

“เนื่องจากปีนี้ไม่มีไวรัสโควิด เพื่อป้องกันโรค เวลาที่ประชาชนมารับประทานอาหาร บางคน เขาก็จะไม่อยากมาทานอาหารเจ เพราะกลัวว่าจะเกิดโรคระบาดขึ้น เพื่อป้องกันตนเอง เพราะฉะนั้น คณะกรรมการผู้จัดงานจึงได้ร่วมกับบริษัทแกร็บ (Grab) เพื่อจัดอาหารมงคลไปส่งตามบ้าน โดยจะไปส่งตั้งแต่ 11 โมง คือวันละ 1 มื้อ อาหารมงคล 9 วัน 9 อย่าง ซึ่งรายการอาหารนี้ทางผู้จัดได้ร่วมกับภัตตาคารจัดอาหารมงคลในราคาที่ทำให้ประชาชนที่สนใจสามารถร่วมทำบุญ 199 บาท เราจะมีอาหารมงคลให้วันละอย่าง อาหารคาว 2 อย่าง ของหวาน 1 อย่าง เพราะฉะนั้น 1 บ้านที่ทำบุญ 199 บาท จะได้อาหารมงคล 1 อย่าง อาหารคาว 2 อย่าง อาหารหวาน 1 อย่าง รวมแล้ว 4 อย่างต่อวัน”

(ณัฐपालิน พัฒนสิริพันธ์, สัมภาษณ์, 17 เมษายน 2563)

จากข้อมูลการให้สัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า การกินเจในปี พ.ศ. 2563 ได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของเกิดโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 (COVID-19) ซึ่งคณะกรรมการที่จัดงานได้ปรับเปลี่ยนวิธีการจัดงานเพื่อให้ชาวบ้านทุกคนสามารถเข้าร่วมเทศกาล โดยร่วมมือกับบริษัทแกร็บ (Grab) จัดส่งอาหารเจที่เป็นอาหารมงคลให้กับประชาชนถึงบ้าน เพื่อป้องกันการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019

สรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยในตำบลปากน้ำโพเกิดจากปัจจัยสำคัญ 2 ประการ คือ **ปัจจัยภายในตัวบุคคล** ได้แก่ ความกลัวภัย ทัศนคติ ความต้องการที่ปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมในสังคมเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตต่อไปได้ในสังคมไทย ฐานะทางการเงิน และการมีการศึกษาที่สูงขึ้น และ **ปัจจัยแวดล้อม** ได้แก่ การมีปฏิสัมพันธ์ด้านต่าง ๆ กับคนไทย ความไม่เข้มงวดในขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมเงินของผู้ใหญ่ในครอบครัว การแต่งงานกับคู่สมรสที่เป็นชาวไทย ค่านิยมของคนในสังคมไทย ความเจริญก้าวหน้าด้านต่าง ๆ ของสังคม ระบบการศึกษาของไทย สื่อสังคมออนไลน์ และสถานการณ์ปัจจุบัน

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีนในตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง นครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า ปัจจัยสำคัญของการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนไทยในตำบลปากน้ำโพเกิดจาก 2 ประการ คือ **ปัจจัยภายในตัวบุคคล** หมายถึง สิ่งที่มีอยู่หรือสิ่งที่มนุษย์แต่ละคนสร้างหรือพัฒนาขึ้นอันเป็นพื้นฐานสำคัญที่ให้เกิดการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของแต่ละคน และปัจจัยแวดล้อม ได้แก่ การมี

ปฏิสัมพันธ์กับคนไทย ความไม่เข้มงวดในขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมจีนของผู้ใหญ่ในครอบครัว การแต่งงานกับคู่สมรสที่เป็นชาวไทย ค่านิยมของคนในสังคมไทย ความเจริญก้าวหน้าของสังคม ระบบการศึกษาของไทย สื่อสังคมออนไลน์ และสถานการณ์ปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของนันทพร ศรีสุทธะ (2544, น. 8) ที่กล่าวถึงวิถีชีวิตของประชาชนแต่ละชุมชนนั้นว่ามีความเป็นอัตลักษณ์ที่แตกต่างกันไป โดยขึ้นอยู่กับพฤติกรรมของบุคคลในการแสดงออกมา และวิถีชีวิตต้องขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปแต่ละยุคสมัยด้วย วิถีชีวิตชุมชนใดชุมชนหนึ่งจะถ่ายทอดให้มีความยั่งยืนนานย่อมต้องขึ้นอยู่กับความร่วมมือร่วมใจในการอนุรักษ์ห่วงแหนของผู้คนแต่ละยุคสมัยนั่นเอง และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พรพรรณ จันทโรนานท์ (2556) เรื่อง ปากน้ำเมืองท่าโบราณ : ความเชื่อและวิถีชีวิตของชาวจีน พบว่า ในปัจจุบัน สังคมชาวจีนมีความเปลี่ยนแปลงไปมาก พวกเขามีฐานะการเงินมั่นคงและอาชีพที่ประกอบกิจการนั้นแตกต่างไปจากบรรพบุรุษ แต่ก็ยังมีคนส่วนหนึ่งยังประกอบอาชีพเกี่ยวข้องกับการประมง นอกจากนี้สังคมของคนไทยเชื้อสายชาวจีนยังมีการปฏิบัติตามพิธีกรรมทางศาสนา และจัดการเช่นไหว้เทพเจ้าในเทศกาลประจำปีเหมือนเดิม แต่รายละเอียดของการปฏิบัติในประเพณีต่าง ๆ บางอย่างจะแตกต่างไปจากข้อปฏิบัติที่บรรพบุรุษบรรพเคยปฏิบัติมา ทั้งนี้เป็นเพราะปัจจัยแวดล้อมทางสังคมที่ต้องทำให้ลูกหลานชาวไทยเชื้อสายจีนต้องปรับเปลี่ยนให้เกิดความเหมาะสม ดังนั้น ประเพณีวัฒนธรรมจีนของคนไทยเชื้อสายจีนในตำบลปากน้ำโพจึงมีการเปลี่ยนแปลงตามสภาพของสังคม

ข้อเสนอแนะ

1. การวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของเยาวชนจีนในประเทศจีนกับเยาวชนที่เป็นคนไทยเชื้อสายจีนในประเทศไทยในปัจจุบัน
2. การวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการสื่อสารเพื่อสืบทอดวิถีชีวิตความเป็นจีนของคนไทยเชื้อสายจีนในตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์

เอกสารอ้างอิง

- โกศล พุทธเจริญลาภ. (2 พฤษภาคม 2563). สัมภาษณ์.
- ชนอม. (2 พฤษภาคม 2563). สัมภาษณ์.
- ณัฐบาลิน พัฒนสิรินม. (17 เมษายน 2563). สัมภาษณ์.
- นันทพร ศรีสุทธะ. (2544). *วิถีชีวิตชุมชนกับการเกิดโรคเบาหวาน กรณีศึกษา: ชุมชนบ้านจั่ว ตำบลสมัย อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- พรพรรณ จันทโรนานนท์. (2556). *ปากน้ำเมืองท่าโบราณ : ความเชื่อและวิถีชีวิตของชาวจีน*. สมุทรปราการ: มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.
- มณฑกานต์ ลออญาณธร. (2 พฤษภาคม 2563). สัมภาษณ์.
- มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์. (2542). *สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง* (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: สยามเพรส แมเนจเม้นท์.
- สมชาย ธนาชาติยิ่งใหญ่. (2 พฤษภาคม 2563). สัมภาษณ์.
- หวัชดี. (18 เมษายน 2563). สัมภาษณ์.